

Люлька А. С.,
курсант факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:

Коломієць О. Л.,
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ СИЛИ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ У КОНТЕКСТІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ.

Сучасні безпекові виклики, зумовлені гібридною війною та постійною загрозою агресії, формують потребу у філософському осмисленні понять сили й справедливості у службово-бойовій діяльності військових формувань. Сила у цій діяльності не є самоціллю, а виступає інструментом забезпечення безпеки, правопорядку й миру. Водночас справедливість — це не лише моральний ідеал, а практичний критерій допустимості використання сили, який визначає межі правомірності дій військовослужбовця [2, с. 19].

Онтологічну природу війни описав ще Г. Гегель в першому законі діалектики, як єдність і боротьбу протилежностей. В. Бондар зазначає, що істинна сила воїна полягає у здатності контролювати власні інстинкти навіть у найнапруженіших умовах, адже «лише той, хто не піддався афекту, є по-справжньому сильним» [3, с. 38]. Такий підхід розкриває етичну межу сили: вона стає моральною лише тоді, коли узгоджена із внутрішньою самодисципліною та гуманістичними цінностями. У цьому полягає головна різниця між фізичним примусом і духовною силою.

М. Волцер розглядає війну як морально-регульований феномен, що має відповідати критеріям «справедливої причини» і «правильного наміру» [5, с. 34]. Його концепція справедливої війни (*jus ad bellum*) та поведінки у війні (*jus in bello*) дозволяє визначити, коли застосування сили є виправданим. Ці принципи мають безпосереднє значення для військових формувань: сила стає справедливою почасти, коли спрямована на захист людської гідності й не переходить у свавілля. Порушення цих принципів руйнує моральну легітимність навіть формально законних дій [5, с. 138].

І. Панафідін підкреслює, що справедливість у війні — це не лише юридичне, а й філософсько-етичне поняття, що поєднує право, совість і відповідальність [6, с. 42]. Він вважає, що сучасна теорія справедливої війни еволюціонує у напрямі «морального реалізму», коли навіть необхідне насильство розглядається як моральна дилема, а не як технічне рішення. Для військових формувань це означає, що кожен акт застосування сили має оцінюватися не лише з погляду наказу чи результату, а й з погляду внутрішньої правоти.

К. Семчинський аналізує контроверсійність теорії справедливої війни, наголошуючи, що межа між «захисним насильством» і «каральним примусом» часто є розмитою, а отже, головним критерієм залишається намір — чи спрямована дія на відновлення справедливості [7, с. 48]. У службово-бойовій діяльності військовослужбовці постійно перебувають у ситуації морального вибору, коли необхідно співвіднести професійний обов'язок, закон і гуманістичні принципи.

Важливу роль у формуванні моральних орієнтирів відіграє аксіологічний вимір особистості військовослужбовця. Такі дослідники як В. Бліхар і В. Курись розглядають ціннісний універсум воїна як систему духовних, правових і соціальних орієнтирів, що визначають його поведінку у складних ситуаціях [1, с. 6]. Здатність діяти відповідально, справедливо та з повагою до людської гідності є не лише моральною, а й професійною якістю, необхідною для легітимного виконання службово-бойових завдань.

У службовій діяльності правоохоронних підрозділів принцип справедливості тісно пов'язаний із забезпеченням прав людини. У посібнику «Права людини в діяльності поліції» наголошується, що «... дотримання недискримінації, пропорційності та законності є невід'ємною умовою будь-якого застосування сили» [9, с. 10]. Ці принципи формують основу професійної етики як поліцейського, так і військовослужбовця Національної гвардії, особливо під час виконання завдань у надзвичайних умовах. Правова сила без морального виправдання перетворюється на насильство, тому справедливість виступає гарантією людяності в дії.

Дослідження Х. Максима висвітлює філософсько-правову природу агресії як протилежності справедливій силі [8, с. 20]. Автор наголошує, що легітимна сила держави має бути спрямована не на панування, а на відновлення правового порядку. Саме в цьому сенсі службово-бойова діяльність військових формувань є актом морального служіння, а не лише виконанням наказів. Застосування сили стає справедливим тоді, коли воно обмежене законом і внутрішньо виправдане совістю.

Філософське осмислення сучасної війни, на думку Є. Огаренка, вимагає врахування не лише правових, а й духовних чинників. Він підкреслює, що боротьба за свободу має сенс лише тоді, коли вона не руйнує моральну основу суспільства, а підсилює його гуманістичний потенціал [4, с. 194]. Саме тому у філософії сили особливого значення набуває концепція «етичної відповідальності воїна», що передбачає єдність волі, дисципліни та співчуття.

Справедливість у контексті службово-бойової діяльності є водночас цінністю, метою та засобом. Реалізація прав людини в умовах воєнного стану має бути забезпечена навіть у кризових обставинах, а дії силових структур повинні зберігати моральну виправданість. Таким чином, філософія сили у військовій практиці має узгоджуватися з етикою справедливості: лише сила, що служить добру, може бути морально правомірною.

Дослідження проблеми сили та справедливості у військовій сфері засвідчує, що ці поняття є взаємозалежними не лише в етичному, а й у соціально-функціональному вимірі. Як зауважує Т. Букіна, «... гуманітарна сутність сучасної війни полягає у трансформації сили в інструмент морального самозбереження суспільства, а не лише у засіб збройної перемоги» [2, с. 23]. Водночас, за В. Бліхаром, «... внутрішній моральний імператив воїна виступає не менш важливим, ніж зовнішня правова норма, адже саме особистісна відповідальність забезпечує узгодженість між силою і справедливістю» [1, с. 7]. Цю позицію поглиблює М. Волцер, наголошуючи, що у війні моральні межі не зникають, а навпаки — випробовуються на міцність [5, с. 119]. Отже, сила у службово-бойовій діяльності має філософський сенс лише тоді, коли її метою є не підкорення, а захист і відновлення морального порядку, у якому справедливість постає не наслідком перемоги, а її моральною передумовою.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що філософія сили та справедливості у контексті службово-бойової діяльності військових формувань відображає діалектику між правом і мораллю, обов'язком і совістю. Таким чином висновком може слугувати наступне судження: «Сила без справедливості втрачає сенс, а справедливість без сили — ефективність. Їх гармонійне поєднання є основою моральної легітимності дій військовослужбовців, що забезпечують безпеку, правопорядок і гідність людини» [1, с. 7].

Список використаних джерел:

1. Бліхар В. С., Курись В. З. *Ціннісний універсум військовослужбовця: філософсько-правовий дискурс*: монографія. — Хмельницький: ХУУП ім. Л. Юзькова, 2020. — 291 с.
2. Букіна Т., Ямпольць П. *Філософія війни і миру у XXI столітті* // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. — 2024. — Вип. 55. — С. 19–25.
3. Бондар В. *Філософія війни* // Матеріали Міжнар. наук. конф. — Тернопіль: ТНТУ, 2016. — С. 38–40.
4. Огаренко Є. *Філософія війни як актуальна світоглядна проблема* // Міжнародні та політичні дослідження. — 2024. — Вип. 38. — С. 193–196.
5. Walzer M. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. — New York: Basic Books, 2006. — 361 p.
6. Панафідін І. О. *Еволюція ідеї справедливої війни в контексті теорії вічного миру*: дис. ... канд. філос. наук. — Кривий Ріг, 2021. — 189 с.

7. Семчинський К. *Контрверса теорії справедливої війни* // Наукові записки НБУ ім. Я. Мудрого. — 2020. — С. 44–53.
8. Максим Х. Б. *Філософсько-правова природа категорії «агресія»*: дис. — Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. — 235 с.
9. *Права людини в діяльності поліції*: практичний посібник. — Київ: Нац. акад. внутр. справ; Представництво Фонду ім. Ф. Еберта в Україні, 2016. — 128 с.